

L'alternança *per* / *per a* davant d'infinitiu. Praxi i normativa (I)*

JAUME CASASSAS I CASTELLÀ filòleg i enginyer

1. Què justifica aquest estudi i a on pretén arribar

Abans que entrem en la qüestió objecte d'aquest estudi, considerem pertinent tenir en compte allò que va afirmar Joan Coromines (Coromines 1971, §42) sobre la normativa que regula les preposicions *per* i *per a* i referint-se a Pompeu Fabra: «... abans de prendre cap decisió que el rectifiqui (ni que sigui en detalls d'escassa importància) ens hi hem de pensar madurament i moltíssimes vegades.»

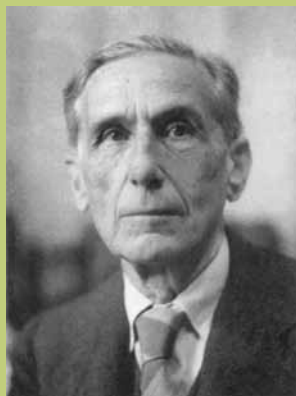
Aquest estudi, doncs, vol contribuir a aquest «pensar madurament» que esmenta l'insigne etimòleg i lingüista, a fi d'estar, pel que fa a la normativa que les regula, com més segurs millor, per al cas que necessitéssim rectificar Fabra. En el mateix sentit, parlar-ne una vegada més, encara que pugui sorprendre més d'un lector pel fet que aquesta qüestió hagi estat àmpliament exposada i debatuda per estudiosos i lingüistes experts, queda plenament justificat perquè entra dins d'aquest «pensar-nos-ho "moltíssimes vegades"» a què ens convidava Coromines.

La nostra anàlisi posa el punt de mira en el context més controvertit: el cas en què la preposició en qüestió precedeix el verb en infinitiu. Justifica aquesta nostra mirada en exclusiva el fet que aquest context és probablement el moll de l'os d'aquesta part de la normativa, la de la distribució o alternança preposicional de *per* i *per a*.

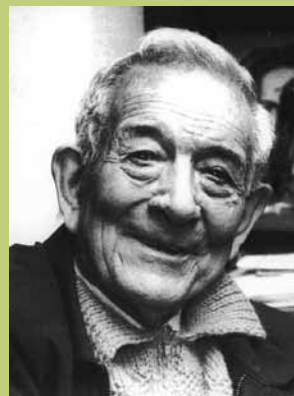
Hem volgut posar a la palestra d'una manera tranquil·la i serena el que representa adoptar com a normativa la proposta Coromines-Solà, proposta que rectifica la normativa bastida per l'«enginyer» de la nostra codificació lingüística¹.

En les conclusions de la nostra anàlisi podrem constatar diversos fets: 1) que no té sentit parlar de «verbs que són d'acció voluntària» ni tampoc de «verbs que no són d'acció voluntària»; 2) que Fabra mateix no té una posició inamovible

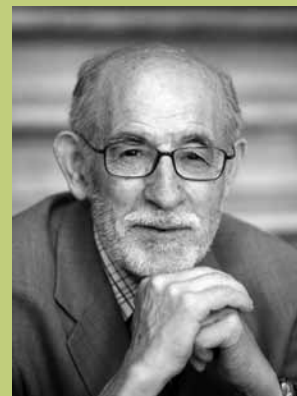
sobre la normativa aplicable a *per* / *per a*, ja que evoluciona cap a una posició més flexible per a alguns casos concrets; 3) que la normativa aplicada pels seguidors de Fabra té una formulació d'arrel sintàctica, mentre que la formulada pel Mestre és d'arrel exclusivament semàntica; 4) que, com a conseqüència d'això, el professor Joan Solà basteix i raona la seva proposta (Coromines-Solà) amb arguments sintàctics i amb això atribueix erròniament a Fabra mateix la formulació d'arrel sintàctica que adopten els seus seguidors; 5) que, tot i que Pompeu Fabra va partir d'una hipòtesi d'evolució històrica de la llengua que avui dia sabem que no és consistent, la seva normativa preposicional és més respectuosa amb la realitat dialectal i més compatible amb la unicitat semàntica de la llengua que no pas la proposta Coromines-Solà.

Pompeu Fabra

Joan Coromines

Joan Solà

A més a més, i atès que el nus central de la formulació normativa preposicional fabriana rau en el fet que hi hagi confluència de causa i finalitat, formulació d'arrel purament semàntica, en aquest estudi ens endinsem en l'anàlisi d'aquesta confluència a fi d'entendre les raons que van portar Fabra a prendre les opcions que desplega en aquests dos camps: *a)* en el camp normatiu, a definir una normativa no prou completa, sabent que, de fet, no donava compte de la regulació preposicional en tots els casos, i *b)* en el camp del que podríem anomenar «la jurisprudència lingüística», és a dir, les opcions que adoptà per a cada cas i situació concreta quan hagué de recórrer a l'ús escrit de *per* o de *per a*, opcions que ens han deixat mostres en tota la seva producció que tenim documentada.

1. Valgui el doble sentit del mot enginyer: el de l'enginyeria lingüística que pressuposa bastir el codi normatiu, i el de la formació universitària de Pompeu Fabra mateix, atès que era enginyer industrial.

La nostra anàlisi semàntica d'aquesta confluència causal i final arrenca de l'anàlisi plantejada pel professor tortosí Joan Salvador Beltran, el qual va mantenir una dialèctica epistolar amb el professor Solà força interessant, i que mai no es manifestà prou convençut de les raons que dugueren aquest seu interlocutor a bastir la proposta normativa coneguda avui dia com a «proposta Coromines-Solà». Els arguments d'aquest professor ens han persuadit de la validesa de donar un enfocament semàntic a aquesta qüestió normativa, atès que Fabra formulà aquesta part de la normativa preposicional no pas en termes sintàctics sinó en termes semàntics.

Tot seguit, iniciem l'estudi.

2. Plantejament del problema

Partim de la frase següent, que en el seu moment plantejà Albert Jané:

«L'avi pren pastilles per (a) dormir»

convindrem que preocupa ben poc l'usuari de la llengua saber si la interpretació que hi ha al darrere es correspon amb la idea de:

«L'avi pren pastilles perquè vol dormir»
[interpretació 1]

o si bé es correspon amb qualsevol d'aquestes altres dues:

«L'avi pren pastilles perquè pugui dormir»
[interpretació 2]

«Les pastilles que l'avi pren són pastilles per a dormir»
[interpretació 3]

perquè si el problema concret era que abans el nostre avi no podia dormir, de ben segur que les preocupacions d'aquest usuari s'acaben quan sap que l'avi ja pot conciliar el son.

Tanmateix, al nostre amic usuari de la llengua li cal saber si hem d'escriure la frase esmentada amb *per* (interpretació 1) o bé amb *per a* (interpretacions 2 i 3).

Pregunta: L'usuari té llibertat de triar quina preposició cal escriure?

Resposta: Avui en dia sabem, d'acord amb la Gramàtica, poc coneguda, de Fabra de l'any 1946 (publicada a

París, a l'exili) o bé amb la darrera edició de la seva Gramàtica de 1956 (la pòstuma), que, en un exemple com el que acabem de posar, Fabra ens donaria llibertat de tria: optariem per la preposició simple *per* si volem remarcar la **causa** (voler dormir) de l'acció del verb principal (prendre pastilles); en canvi, triaríem la preposició composta *per a* si volem, o bé subratllar la **finalitat** (poder dormir) de l'acció del verb principal, o bé la **destinació** funcional de les pastilles (pastilles per a dormir). Atenció, però, perquè aquesta conclusió és certa només per a alguns casos, com el que acabem d'exemplificar. En altres, no és opcional escriure *per* o *per a*.

Per a corroborar aquesta diversitat de casos, vegem-ne un altre de ben diferent:

«Una dona de Girona ha anat a la presó per parlar català»

frase que fou llegida enguany (2014) en la darrera edició del lliurament dels premis Pompeu Fabra, certamen que organitza la Conselleria de Cultura del govern de Catalunya.

El lector d'aquesta frase, Bernat Puiglobella, guardonat en representació de l'entitat *El Núvol digital*, va comprovar que tothom havia entès el significat següent (tal com ell ja havia previst):

«La causa d'haver anat a la presó és el fet d'haver parlat català en algun context»

i, en raó d'aquesta interpretació, amb aquests termes s'afanya a aclarir el sentit del que realment volia dir:

«Una dona de Girona ha anat a la presó per parlar català, és a dir, perquè tenia la intenció de parlar-hi català, de fomentar l'ús de la nostra llengua entre els presos»²

Els assistents a l'acte que, d'entrada, ja ens havíem pensat que havia tingut lloc un altre cas de discriminació lingüística, vam poder constatar amb satisfacció que aquesta vegada no es tractava d'això, sinó d'un exemple il·lustratiu d'ambigüitat en una frase³.

La conclusió, en aquest cas, és incontrovertible: l'ambigüitat semàntica, és a dir, l'ambigüitat del significat d'allò que es pretén comunicar, és absoluta, perquè no hi ha manera de saber si la clàusula d'infinitiu «per parlar català» és la causa o bé la finalitat de l'oració principal (el fet d'haver anat a la presó).

D'altra banda, també sabem que Fabra va deixar escrit que la formulació definitiva de la normativa que ha de regular l'ús d'aquestes dues preposicions haurà de dictaminar que, per a alguns casos, l'ús d'una o altra preposició haurà de ser obligatori i, per a altres casos, optatiu. En parlem més endavant.

2. Aquests no són pas mots literals, sinó la idea que transmeté Puiglobella.

3. Fixeu-vos, però, que aquesta frase que vol expressar la idea de finalitat, més enllà de ser congruent amb la proposta normativa anomenada «de Coromines-Solà», és també congruent amb la normativa de Fabra.

Encertadament o no, sembla que a això pretén acollir-se la proposta «Coromines-Solà», que, com és sabut, per al cas que ens calgui escriure una de les dues preposicions davant d'infinitiu i en qualsevol circumstància, suggereixen que hi escriguem sempre *per*.

El problema és que, tal com hem vist en l'exemple triat per Bernat Puigtobella, l'adopció d'aquesta proposta de normativa exposada per Coromines i reforçada per Solà pot produir ambigüitat semàntica. En canvi, en el nostre primer exemple, el de les pastilles de l'avi, aquesta ambigüitat semàntica hi seria absent, i escriure-hi *per* no presentaria, en principi, cap problema.

A la vista de tot això, sembla convenient analitzar determinats casos de *per* / *per a* davant d'infinitiu amb la intenció d'oferir un panorama aclaridor que ens permeti de comprendre la complexitat que comporta adoptar una o altra solució normativa i mirar d'arribar a conclusions. Aquest és el propòsit del present estudi.

3. Estat de la qüestió. Perspectiva històrica

Davant la constatació que la normativa preposicional establerta per Fabra no tenia un seguiment ni una difusió semblants a la d'altres qüestions normatives (que sí que havien assolit un bon seguiment i èxit, com ara l'accentuació, els pronoms febles, etc.) ans plantejava dubtes fins i tot a gramàtics, a experts i a estudiosos de la llengua, Joan Coromines en el seu llibre *Lleures i converses d'un filòleg* (Barcelona, Club Editor, 1971, pp. 105-109) va arribar a la conclusió que era despenalitzable l'ús de la preposició *per* davant d'infinitiu, adverb i conjunció. Joan Solà es va adherir a aquesta proposta en el llibre *A l'entorn de la llengua* (Barcelona, Laia, 1977, pp. 64-80), i l'argumentà a bastament en el treball *Anàlisi de la normativa clàssica de "per" i "per a" i defensa de la proposta Coromines* (publicat dins del llibre *Qüestions controvertides de sintaxi catalana*, Barcelona, Edicions 62, 1987, pp. 119-216). Malgrat que uns quants gramàtics i lingüistes no eren partidaris de canviar la normativa de Fabra (J. Ruaix, J. S. Beltran, A. Jané, etc.), alguns d'ells amb raons exposades en articles i altres documents escrits⁴, les tesis de Solà convenceren una part important del món universitari i editorial de Catalunya i les Balears i potser no tant del País Valencià. En l'endemig de la polèmica aparegué un col·lectiu de joves lingüistes que treballaven com a correctors, assessors o redactors en mitjans de comunicació de masses que proposaren una tercera opció que sortosament no ha fet fortuna: abandonar per complet l'ús escrit de la preposició *per a*⁵. En la pràctica, en el món editorial i en la premsa, avui dia, predomina la proposta Coromines-Solà. Mentrestant la Secció Filològica no ha sancionat encara la normativa definitiva sobre aquesta qüestió.

4. Estat de la qüestió. Situació actual

Diversos factors han condicionat el panorama lingüístic que ens ha dut al context actual: d'una banda, cal destacar el fet que una bona majoria de parlants del català fa servir una llengua que oralment prescindeix de la preposició *per a*, perquè la partícula *a* no hi sona en els parlars orientals ni tampoc en una part dels parlars occidentals. De l'altra, el coneixement i

aplicació de la normativa de Fabra, pel que fa a aquesta distribució preposicional, ha presentat continuadament i repetidament dificultats pràctiques a força usuaris de la llengua. No és estrany, doncs, que en aquest context hagi aparegut la proposta Coromines-Solà de rectificar la doctrina de Fabra i, arran d'aquest fet, hagi tingut lloc un gran debat gramatical. Això ens ha dut a la situació actual de confrontació de dues posicions normatives. Uns defensen mantenir la doctrina clàssica de Pompeu Fabra, intentant formular criteris de millora d'aplicació o interpretació flexible⁶, i altres s'han aplegat al voltant d'aquesta proposta Coromines-Solà, proposta que planteja la supressió de *per a* davant dels infinitius, conjuncions i adverbis fent-hi servir exclusivament la preposició *per*, per bé que toleren l'ús de *per a* en els casos que convingui, a criteri de qui escriu.

5. Elements d'anàlisi

5.1. Conveniència de la doble preposició

Tant els seguidors de la doctrina de Fabra, com els seguidors de la proposta Coromines-Solà estan d'acord a bandejar la proposta de «escriure sempre *per* en tots els casos», és a dir, de prescindir de la preposició composta. Aquesta proposta neix a començament de segle passat⁷ o abans, i acabem de veure com ha estat novament formulada fa relativament pocs anys⁸. En aquest sentit, Coromines, d'acord amb els plantejaments de Fabra, ja demostra en el seu estudi la

4. Vegeu en la bibliografia Ruaix 1985, 1989, 1995 i Beltran 1994, 1995.

5. Vegeu en la bibliografia *Un model de llengua pels mitjans de comunicació*, 1987.

6. (Ruaix, 1989), (Beltran, 1995).

7. Joan Sales, per exemple, l'havia defensada, per bé que després, en conèixer l'opinió de Coromines, canvià de parer.

8. Vegeu nota 5.

conveniència de no prescindir de la preposició *per a* davant de sintagmes nominals (Coromines 1971, §11-14). Perquè en casos com ara:

- (1) *El treball ha estat fet per la Maria / El treball ha estat fet per a la Maria*

en prescindir de la preposició *per a* no sabríem si qui expressa això s'està referint a l'agent de l'acció (qui l'ha feta) o bé al destinatari o beneficiari de l'acció (per a qui ha estat feta)⁹.

Podríem concloure, doncs, així: és del tot imprescindible, ens és necessari, comptar per al codi escrit amb **totes dues preposicions per i per a**.

Aquesta conclusió representa un punt en què els partidaris de totes dues postures normatives estan d'acord. Com també estan d'acord a considerar com a inadequada l'opció d'adoptar la proposta que està basada en un calc sintàctic de la llengua espanyola, de manera que sempre sigui *per a* = **para** i *per* = **por**¹⁰.

5.2. Valors semàntics de les preposicions per i per a

Una preposició davant d'infinitiu defineix el que s'anomena una clàusula d'infinitiu (oració subordinada d'infinitiu). Doncs bé, aquest tipus de clàusules poden transmetre, en principi, els significats (valors semàntics) següents: causa, finalitat, destinació, expectativa o acció pendent de realitzar i sentit atenuat o delimitat (modal) entre altres¹¹. Vegem amb exemples com es manifesten aquests diferents valors semàntics o significats en la nostra estructura de 'preposició + infinitiu' (prep. + inf.). Per a això, ens fixarem si hi ha dependència verbal o no en aquesta estructura.

5.2.1 Valors semàntics de l'estructura 'prep. + inf.' amb dependència verbal

Considerarem aquí els casos de clàusula d'infinitiu (prep. + inf.) dependent d'un verb, és a dir, dels casos de veritables complements verbals.

D'una banda, la preposició *per* és portadora de la idea de **causa**, motiu o mòbil d'una acció, que, si ens hi fixem bé, són tres maneres d'anomenar un mateix concepte semàntic. D'altra banda, la preposició *per a* és transmissora de la idea (o sentit) de **finalitat**, objecte, propòsit, fi, objectiu, conceptes sinònims, però també és transmissora del sentit o idea de **destinació**. Per tant, aquest darrer cas pot transmetre un sentit (finalitat) o bé l'altre (destinació), que es poden contraposar a la idea o sentit de causa. Volem remarcar això: la preposició *per a* és capaç de vehicular dues idees o sentits diferents (finalitat o destinació). En canvi, en el context que ens

hem delimitat, la preposició simple *per* pot vehicular el sentit de causa (sinònims: motiu i mòbil). Vegem-ne uns quants exemples:

Exemples de complements amb idea de causa (motiu, mòbil):

- (2) *L'han multat per córrer tant per la carretera*
 (3) *La mesa no ha admès a tràmit el document, per entendre que no tenia relació amb el tema del debat*¹²
 (4) *Això em passa per ser massa bo*¹³

En els exemples (2), (3) i (4), el fet de *córrer*, el fet de *entendre que no tenia relació amb el tema de debat* i el fet de *ser massa bo* representen, respectivament, la **causa** d'haver-lo multat, de no haver estat admès a tràmit el document i del fet que passi quelcom a qui enuncia la darrera frase (4).

Exemples de complements amb idea de finalitat (fi, objecte, propòsit, objectiu):

- (5) *Cedeixo per (a) no fer-lo enfadar*
 (6) *L'inclouré en la llista per (a) complaure'l*
 (7) *M'estiro al sofà per (a) descansar una mica*

De moment, deixem per a més endavant (6.2) la discussió sobre la idoneïtat de posar *per* o *per a* en els casos de finalitat en les subordinades d'infinitiu. En aquests exemples concrets, (5), (6) i (7), observem com *per a no fer-lo enfadar*, *per a complaure'l* i *per a descansar una mica* representen, respectivament, la **finalitat** de *cedir*, de *incloure'l en la llista* i de *estirar-se al sofà*.

Fixem-nos com el concepte de «finalitat» està vinculat a l'acció verbal. Diem que «aquella» (la que sigui) és la finalitat d'una determinada «acció verbal».

Vegem ara exemples de complements amb idea de destinació:

- (8) *Hi ha prou diners per a comprar-nos un cotxe*
 (9) *El manual serveix per a formar-se en informàtica*
 (10) *Ja no ens queda temps per a veure la televisió*

9. El llenguatge oral usa altres recursos per a desfer aquesta ambigüïtat (amb additaments d'explicacions o circumloquis, pel context comunicatiu, etc.).

10. Aquesta proposta normativa, actualment, no és defensada per cap lingüista prestigiós.

11. Com ho són els casos que expressen concessió o oposició. Exemple: *per ser germà de la meva dona, no es porta gaire bé*.

12. Exemple de (Solà 1994, p. 87)

13. Exemple de (Beltran 1994, p. 4)

En aquests tres darrers exemples preval el sentit de destinació a un ús o funció: hi ha prou diners «destinats a» comprar-nos un cotxe, el manual està «destinat a» formar en informàtica i ja no resta més temps que puguem «destinar a» veure la televisió.

Fixem-nos com el concepte de «destinació» està vinculat a una entitat (sintagma nominal: *diners*, *manual*, *temps*). Diem que «aquella» (la que sigui) és la destinació d'una determinada entitat (*diners*, *manual*, *temps*). Una observació addicional: si ens situem fora del context de la nostra anàlisi [fora de 'per (a) + inf'], es poden exemplificar casos com ara *pintura per a vaixells*, on podem parlar d'una entitat (pintura) *destinada a* vaixells, és a dir, *destinada a* una altra entitat i no pas a un ús o funció, que és l'objecte de destinació característic del nostre context (davant d'infinitiu).

Per tot això, convenim a afirmar que la idea de «finalitat» i de «destinació» no són sinònimes, malgrat que estiguin relacionades.

5.2.2. Valors semàntics de l'estructura 'prep. + inf' sense dependència verbal

Fixem-nos que en les tres sèries d'exemples de l'aparat precedent (causa, finalitat i destinació), cada subordinada d'infinitiu és precedida per una predicació verbal que inclou el verb principal de la frase (verb i predicació generalment en posició anterior dins de la frase composta, però no sempre¹⁴). La pregunta és: són possibles altres exemples sense verb principal? És a dir, que la clàusula d'infinitiu depengui d'un sintagma no verbal. La resposta és afirmativa: amb valor de destinació també són possibles casos en què no hi ha cap forma verbal explícita. Amb valor causal o amb valor de finalitat això tan sols és possible sempre que la clàusula d'infinitiu depengui d'un participi (caràcter adjectival), d'un nom que té força verbal o que el verb hi sigui implícit i estigui relacionat amb aquest nom. Exemples: A) **de causa:** *gràcies per venir* (gràcies = agraïment, força verbal d'agrair), *la no admissió a tràmit per entendre que no calia* (no admissió a tràmit = acció de no admetre a tràmit, força verbal), *accident per haver estat imprudent* (verb implícit de caràcter adjectival perquè és participi: «accident ocorregut»); B) **de finalitat:** *la meva cessió per (a) no fer-lo enfadar* (cessió = acció de cedir, força verbal), *actitud adoptada per (a) complaure'l* (*adoptada* té plena força verbal i com a participi té caràcter adjectival), *la manipulació dels auriculars per (a) sentir-hi millor* (manipulació = acció de manipular, força verbal). En els casos amb valor de destinació, l'estructura més habitual és que la clàusula d'infinitiu (prep. + inf.) depengui d'un sintagma nominal. Exemples: C) **de destinació:** *Manual per a aprendre rus*, *Mètode per a derivar funcions de varia-*

ble complexa, *Contes curts per a dormir*, *Claus per a entendre la Xina del segle XXI*.

5.2.3. Valors semàntics paral·lels d'anterioritat i de posterioritat

Alhora, i paral·lelament als valors semàntics que acabem d'exposar, associada a la preposició *per* hi ha generalment una característica d'anterioritat (la causa generalment és anterior a allò que genera), mentre que a la preposició *per a* hi ha habitualment associada una característica de posterioritat. Es pot comprovar com la idea verbal que és inherent a la finalitat, allò que és el nostre objectiu, allò que esperem o desitgem, o bé allò que representa la destinació de l'acció verbal, és posterior a l'acció expressada per aquesta acció del verb principal de l'oració. Exemple: en el moment que enunciem la frase (8), no s'ha produït encara la compra del cotxe.

5.2.4. Altres valors semàntics

Adicionalment, en el context que estem analitzant de 'prep. + inf.', també ens interessa considerar un altre sentit que sovint també hi té lloc: el sentit de 'pendent de fer' o també la idea de 'expectativa', com en els exemples (11), (12) i (13):

- (11) *Tenia la casa per netejar*
- (12) *Tenim els plats per rentar*
- (13) *El tren està per arribar*

Aquest darrer sentit és l'únic dins d'aquest context 'prep. + inf.' en què la preposició *per* s'allunya de la característica d'anterioritat.

Per acabar, ens queda encara un darrer sentit que deixarem al marge de la nostra anàlisi, perquè no representa cap cas problemàtic d'oposició de sentits entre ambdues preposicions. És el dels casos de sentit atenuat o delimitat, com ara «*Per començar*, hem de...», «*Per posar* un exemple, suposem que...», «*Per acabar-ho* d'adobar, resulta que...», etc., exemples en què la idea que preval és de delimitació parafrasejable amb l'expressió *com a...* («*Per començar*, ...» = «Com a començament, ...», o bé «En qualitat de començament, ...», etc.). Aquests casos sempre van amb la preposició simple *per*.

14. Com, per exemple, en el cas següent: *per (a) sentir-hi millor em vaig posar els auriculars*.

6. Fabra, la seva doctrina normativa i l'anàlisi de Solà

6.1. El punt normatiu preposicional de Pompeu Fabra sobre *per i per a*

En bastir el cos normatiu de la llengua catalana, Pompeu Fabra assignà un paper determinat a cadascuna de les dues preposicions: *grosso modo*, els significats de destinació i finalitat corresponen a *per a*, i el de causa i els altres significats a *per*. En un context general, en la seva Gramàtica (Fabra, 1918) establí tres grups d'ocurrències en què són possibles les dues preposicions:

1. Complementos circumstancials de lloc
2. Complementos circumstancials de temps
3. Complementos circumstancials de causa

Cal advertir que, dins d'aquest tercer grup de «causa», Fabra hi engloba tant els complementos causals com els de finalitat. Normativament hi establí l'ús de la preposició composta *per a* en cas de voler assenyalar objecte (finalitat) o destinació, i la preposició simple *per* en cas de voler indicar el motiu, la causa, el mitjà o l'autor¹⁵. Però l'explicació de l'apartat de la gramàtica sobre l'ús d'aquestes dues preposicions acaba amb una norma concreta aplicable al cas 'prep. + inf.':

Davant d'un verb en infinitiu hi ha un cas en què semblen igualment possibles *per i per a*: és quan el circumstancial que conté el dit verb en infinitiu expressa el fi o objecte de l'acció expressada per un verb anterior i aquest fi o objecte és alhora el motiu d'aquesta acció, allò que ha mogut el seu autor a executar-la. En aquest cas és preferible la preposició simple *per a* la composta *per a*. Ex.: *Haviem anat a Girona per veure el nostre pare...*¹⁶.

Aquest punt normatiu, Fabra el justificà basant-se en les seves observacions sobre tendències d'ús d'aquestes preposicions en la llengua antiga (Fabra, 1926).

Convé que analitzem amb cert deteniment això que Fabra ens diu.

6.2. Anàlisi de la confluència de finalitat i mòbil

En principi, pot sobtar o pot sorprendre el fet que conflueixin en una mateixa expressió (subordinada d'infinitiu) els significats de mòbil i finalitat. Perquè sorprèn que una idea d'anterioritat i una de posterioritat concorrin en el temps: si el mòbil és allò que és anterior a una acció i la finalitat és allò que esperem aconseguir amb l'acompliment d'una acció i que s'esdevindrà després d'aquesta acció, aleshores ¿com podem afirmar que quelcom és alhora mòbil i finalitat, és a dir, que és anterior i posterior alhora?

Plantejat així, pot ser que aquest embrollament sigui una de les causes que fan que la tria de la preposició adient mitjançant aquesta regla normativa esdevingui complicat, difícil de resoldre. Mirarem tot seguit de desfer aquest embull i podrem comprovar que les coses són força més fàcils del que

sembla. Ho farem per l'anàlisi d'una frase semblant a la de l'exemple del text de Fabra suara esmentat:

(14) *Vaig a Girona per veure el meu pare*

A fi de resoldre conceptualment tot el que hi ha rere el paràgraf citat de Fabra, en concret rere l'expressió «... i aquest fi o objecte és alhora el motiu d'aquesta acció», Joan S. Beltran ha construït una explicació molt interessant basada en els conceptes de causa impulsiva, causa final i causa impulsivo-final (Beltran, 1995). Per no entrar en la semàntica característica d'aquest autor, en aquest treball hem optat per formular una explicació semblant amb una terminologia més simple: la idea de causa-efecte¹⁷. Entendrem per **causa** allò que condueix a la consecució d'un fet, allò que el provoca o bé allò que té per conseqüència aquest fet. Per **efecte** entendrem allò que és conseqüència directa d'una causa, el fet mateix suara esmentat. A més, considerarem que la causa s'esdevé en un temps anterior o, com a màxim, en un temps simultani al temps en què té lloc l'efecte.

Analitzem la nostra frase (14): *Vaig a Girona per veure el meu pare*.

En principi, en el nostre exemple s'hi fan explícites dues idees: a) *anar a Girona*, b) *veure el meu pare*. És clar que fins que no s'acompleixi (a), *anar a Girona*, no tindrà lloc (b), *veure el pare*. Per tant, en la seqüència temporal d'accions posarem en primer lloc *anar a Girona* i després *veure el meu pare*. Així:

1	anar a Girona	(P)
2	veure el meu pare	(F)

Atès que l'acció *vaig a Girona* està inclosa en l'oració principal (verb en forma personal, forma finita), el representem amb una P (principal). D'altra banda, queda clar que la finalitat de *anar a Girona* és *veure el meu pare*, i per això el representem amb una F (finalitat). També podem afirmar que l'acció principal (P) té com a conseqüència facilitar l'acompliment de (F), fet que també és coherent amb el nostre esquema de temporalitat: la conseqüència d'un fet s'esdevé normalment després d'acomplir-se aquest fet.

I ara ens preguntem pel mòbil, pel motiu, per la causa de l'acció (P), l'acció principal. Doncs bé, allò que ens mou a anar a Girona, allò que realment n'ha estat la causa és simplement el fet de **voler veure el pare**. Però atenció, cal fixar-s'hi bé: no pas el fet de veure'l (posterior a P), ans el fet de voler-lo veure (anterior a P). Per tant, en el nostre esquema temporal representarem **voler veure el pare** com a causa (C) de l'acció principal (P). Així:

1	voler veure el pare	(C)
2	anar a Girona	(P)
3	veure el meu pare	(F)

És a dir, allò que ens mou a anar a Girona és una idea mental, voler veure el pare, i no pas una acció, veure el pare, o bé, si es vol, també la determinació, la decisió, de veure'l, que també és un acte mental, acte anterior a l'acció principal

15. Aquests dos darrers significats, el de mitjà i el d'autor, no han estat considerats en el cos d'aquesta explicació perquè són valors semàntics absents en l'estructura 'prep. + inf.'.

16. (Fabra, 1918, p. 121).

17. També és el mateix que plantejar-ho en termes d'acció-conseqüència.

(P). I això es correspon amb la resposta a cadascuna de les preguntes sobre la causa i la finalitat del fet d'anar a Girona:

Si preguntem per la causa, tenim:

— *Per què vas a Girona?*

(a) — *Per veure el meu pare* (subordinada d'infinitiu: jo implícit)

(b) — *Perquè vull veure el meu pare* (subjecte en 1a pers. present d'indicatiu)

Si preguntem per la finalitat, tenim:

— *Per a què vas a Girona?* (o *Què vas a fer a Girona?*)

(c) — *Per a veure el meu pare* (o *A veure el meu pare*) (inf.: jo implícit)

(d) — *Perquè pugui veure el meu pare* (1a pers. del present de subjuntiu)

Com molt bé se sap, la conjunció *perquè* pot ser causal¹⁸, i aleshores el temps verbal que el succeeix va en mode indicatiu, o bé pot ser final¹⁹, i aleshores el temps verbal que el succeeix va en mode subjuntiu²⁰. El mode indicatiu de (b) enfront del mode subjuntiu de (d) ens ajuda a posar al descobert i, per tant, a distingir el caràcter causal de (a) del caràcter final de (c). El que passa és que en l'enunciat (14) només hi ha lloc per a incloure-hi (a) o incloure-hi (c). No hi ha lloc per a una doble subordinada. Per aquesta raó, Fabra afirma que «hi ha un cas en què semblen igualment possibles» les dues preposicions. Perquè el complement és final i causal alhora.

I perquè, comptat i debatut, i això és important de tenir en compte, Fabra associa el tret semàntic de finalitat amb la preposició composta *per a*, i el tret semàntic de causa amb la preposició simple *per*. Resumint, ho podem escriure així:

PER = CAUSA

PER A = FINALITAT

En aquest cas, de coincidència de causa i finalitat, Fabra optà per la preposició simple en la seva normativa. Més endavant analitzarem quines raons hi ha per a aquesta opció.

Però ara convé que ens fixem que el text que hem reproduït; diu textualment: «és **preferible**». És a dir, en cas

que hi hagi confluència de mòbil i finalitat és preferible *per* i no és preferible *per a*. No diu pas «és exigible una preposició i no l'altra». I és que, pel que fa al plantejament normatiu de l'alternança preposicional *per / per a*, Fabra evolucionà en un sentit de major flexibilitat normativa, com ho prova el text del paràgraf darrer de la seva gramàtica pòstuma de 1956 (darrera edició del 2008), coincident amb la gramàtica de 1946:

Quan un infinitiu fa de complement de finalitat, pot ésser, naturalment, introduït amb la preposició composta *per a* (v. § 81). *Li mancaren encara mil pessetes per a poder pagar tots els seus deutes (o per tal de poder ...). No tenen llet per a donar als malalts. Cal ésser molt pacient per a suportar tantes molèsties. Hi enviaré el noi per a saber noves de la malalta.* Però quan, com s'esdevé en el darrer exemple, el fi que hom es proposa és el motiu de l'acció expressada pel verb del qual l'infinitiu és complement, cap emprar la preposició *per* en lloc de *per a* (o *per tal del*), i àdhuc en molts casos (quan volem emfasitzar que aquell fi és el mòbil de la nostra acció) hom empra *per* de preferència a *per a*. Ex.: *Haviem anat a Girona per veure el nostre pare...* (Fabra 2008, 1946)²¹.

ESQUEMA D'ANÀLISI DE CONFLUÈNCIA DE CAUSA I FINALITAT

Exemple: Vaig a Vic per veure en Joan

- **Causa** ↔ **voler veure en Joan**
- **Finalitat** ↔ **veure en Joan**
- **Seqüenciació:**
 1. **Causa:** ↔ **idea mental (voler)**
 2. **Acció:** ↔ **el verb pral. (vaig a Vic)**
 3. **Finalitat** ↔ **acció posterior esperada (veure en Joan)**

Fixem-nos que ara parla de «cap emprar ... / ... quan volem emfasitzar...», és a dir, que hi ha la possibilitat de «emprar». En la Gramàtica de 1918, Fabra, en canvi, havia recomanat emprar la preposició *per* en aquests casos. A més, parla «de quan volem emfasitzar que aquell fi és el mòbil de la nostra acció», posició que no desaconsella l'altra opció, de voler emfasitzar la finalitat i no pas el mòbil de la nostra acció, i que, per tant, hi escriuríem *per a*. És a dir, queda provat que Fabra havia fet una evolució cap a una posició de flexibilitat normativa. Per què? Doncs perquè no ho té del tot resolt. Ja en la seva «Conversa filològica» número 58, publicada en 1920 (Fabra, 2010), es preguntava per l'extensió que calia donar a

21. Fabra (2008), 19a edició de Fabra (1956), darrer paràgraf de la secció § 95, Fabra (1946).

18. Mot *perquè*, mot compost resultant de la fusió de la preposició *per* i la conjunció *que*.

19. Mot *perquè*, mot compost resultant de la fusió de la preposició *per a* i la conjunció *que*, en què hi ha hagut caiguda de la preposició *a*.

20. Tot i que en l'estudi d'Emili Casanova (1988) es demostra la catalanitat de la locució conjuntiva *per a que*, i que per aquesta raó hi ha autors que la defensen en l'ús oral (dialectal), considerem, atès que la normativa sobre aquesta conjunció està prou consolidada i no presenta cap problema interpretatiu, que no és prudent ni oportú posar-la en qüestió.

l'ús de la preposició *per a*. Responia així: «Potser la solució definitiva que hom donarà a aquesta qüestió serà que, traduïnt *para*, en uns casos l'ús de *per a* serà obligatori, en altres casos facultatiu i en altres terminantment interdit».

El problema sorgí quan es produí un error d'interpretació dels manuscrits de la seva darrera Gramàtica. Els correctors llegiren, i Coromines no se n'adonà, «cal emprar» allà on deia «cap emprar». I així ha sortit publicat en totes les edicions de la seva gramàtica pòstuma, llevat de l'última edició amb el text corregit. El sentit canvia totalment²²:

Quan un infinitiu fa de complement de finalitat, pot ésser, naturalment, introduït amb la preposició composta *per a* (v. § 81). *Li mancaren encara mil pessetes per a poder pagar tots els seus deutes (o per tal de poder ...). No tenen llet per a donar als malalts. Cal ésser molt pacient per a suportar tantes molèsties. Hi enviaré el noi per a saber noves de la malaltia.* Però quan, com s'esdevé en el darrer exemple, el fi que hom es proposa és el motiu de l'acció expressada pel verb del qual l'infinitiu és complement, *cal emprar* la preposició *per* en lloc de *per a* (o *per tal de*), i àdhuc en molts casos (quan volem emfasitzar que aquell fi és el mòbil de la nostra acció) hom empra *per* de preferència a *per a*... (Fabra 1956)²³.

Hem reproduït el text subratllant-hi els mots canviats²⁴. Hi ha un canvi de sentit evident (*cap emprar* = és possible emprar; en canvi: *cal emprar* = és necessari emprar). En el text erroni, allò que Fabra pensà com a possible s'interpreta ara com a obligatori. Però és que, a més, el text esdevé incoherent en ell mateix. Perquè inicia el paràgraf donant com a possible («pot ésser») la inclusió de la preposició *per a* en els complements de finalitat. I després diu que cal que sigui l'altra preposició qui ocupi aquest lloc en cas de confluència de mòbil i finalitat. Però la darrera part del paràgraf correspon a la idea (primigènia) de preferència i no pas d'obligatorietat o de necessitat, quan diu textualment «hom empra *per* de preferència a *per a*». A causa d'aquest error de manuscrit, aquesta part del text de Fabra esdevé força confusa²⁵.

Doncs bé, a partir d'interpretar la doctrina de Fabra en sentit restrictiu (i això ajudava a aquest error, que es repetí en les divuit primeres edicions d'aquesta obra) es va elaborar una teoria per a fer-la més aplicable. Aquesta teoria postula l'existència de verbs d'acció voluntària i estableix que, quan una subordinada d'infinitiu comença amb una de les dues preposicions i depèn d'un verb d'acció voluntària, aleshores té lloc la confluència de finalitat i mòbil i, per tant, cal escriure-hi la preposició *per*. En aquests termes parla Marvà (1929): «La preposició *per* fa ofici adés de causal, adés de

final, sempre que l'oració subordinada infinitiva depèn d'un verb d'acció voluntària»²⁶. Aquesta posició és ratificada pels continuadors (?)²⁷ de la teoria de Fabra: Antoni M. Badia i Margarit, Francesc de B. Moll, Albert Jané, Josep Ruaix... De fet podríem dir, sense gaires possibilitats d'equivocar-nos, que el «purisme rigorós» de la majoria de correctors continuadors de Fabra va convertir en norma excoent allò que Fabra havia establert com a preferència.

Però, existeixen realment els verbs d'acció voluntària? Ho analitzem tot seguit.

6.2.1. És pertinent parlar de «verbs d'acció voluntària»?

D'entrada, hem de dir que Fabra mai no parla de verbs d'acció voluntària, ans alguna vegada es va referir a verbs que poden expressar una acció voluntària (així ho deixà escrit en una de les seves «Converses filològiques»).

Ressaltem això perquè en aquest estudi estem convençuts que no és pertinent, no és escaient ni encertat parlar de verbs d'acció voluntària.

Per què?

Perquè sovint s'esdevé que un verb expressa, en un context determinat, una acció voluntària i en un altre context aquest mateix verb no n'expressa cap. Vegem-ho amb un exemple:

(15) *Adopto aquesta actitud per veure si canvia*

Aquí veiem que el fet de *veure si canvia* és alhora el mòbil i el fi de l'acció *adopto aquesta actitud*. El subjecte té caràcter «agent». És el responsable de l'acció verbal expressada pel verb *adoptar*. Hi ha una intencionalitat. Hi ha expressada clarament una acció voluntària: vol *veure si canvia* (causa que l'empeny a fer l'acció verbal principal —*adopto aquesta actitud*—, és a dir, mòbil), i alhora s'ha proposat *veure si canvia* (propòsit, benefici, allò que n'espera obtenir, és a dir, fi, finalitat). Podem convenir que voler quelcom, tenir la intenció d'alguna acció, o decidir o proposar-se quelcom són característiques pròpies de la voluntarietat.

Comparem aquest exemple (15) analitzat amb l'exemple que, tot citant Fabra, Coromines posa en consideració (Coromines 1971, § 45, p. 135):

(16) *El verb adopta formes distintes per a expressar un mateix fet*

En aquest exemple, observem clarament que el subjecte no té caràcter «agent». No és una entitat que es «pugui fer responsable» de l'acció verbal (*adoptar*) ni que es pugui plantejar cap finalitat ni que respongui a cap mòbil. No podem dir tampoc que hi hagi intencionalitat de cap mena. Ni tampoc, per tant, que hi hagi expressada una acció voluntària. Encara que puguem afirmar que l'expressió *adopto formes distintes* té com a finalitat *expressar un*

22. També es produí un error força menys important en publicar «malaltia» per «malalta».

23. FABRA, Pompeu (1a edició de 1956): darrer paràgraf de la secció § 95.

24. En l'apartat 1.3.4 del capítol XXII de MESTRES, Josep M., et al. (3a edició, del 2007): *Manual d'estil. La redacció i l'edició de textos*, hi ha una explicació detallada d'aquests errors dels correctors de la Gramàtica pòstuma de Fabra.

25. Sembla que Joan S. Beltran ha estat determinant en la detecció d'aquestes incoherències del text fabrià. Així ho posà en coneixement de Joan Solà en els comentaris que féu sobre el seu treball: «Anàlisi de la normativa clàssica de *per* i *per a* i defensa de la proposta de Coromines».

26. La cursiva és nostra. També citat per Solà (1987), nota 12, apartat 4.1. Coincideix amb el text de la 9a edició de Marvà (1932), § 258, p. 296, d'on hem tret el text inclòs ací.

27. Amb aquest interrogant volem posar l'èmfasi en el contrasentit que representa anomenar «continuador» (com fan, d'altra banda, els redactors del *Manual d'estil*, op. cit. tres notes més amunt) a aquell que ha mal interpretat (sense ser-ne conscient, és clar) la teoria de Fabra.

mateix fet, aquesta idea de finalitat (o propòsit) s'allunya de la idea de finalitat de què hem parlat més amunt²⁸, perquè podem afirmar que aquí hi ha una idea més pròxima al concepte de destinació: l'*adopció de formes distintes* té com a destinació *expressar un mateix fet*. Perquè aquesta finalitat no se la pot plantejar aquest subjecte, només plantejable per subjectes responsables de l'acció verbal (caràcter «agent»). Per aquesta raó, perquè aquest exemple és un cas en què en la subordinada d'infinitiu no hi ha expressada la idea de causa, Fabra hi prescriu l'ús de *per a*, la preposició que associem a la idea de destinació o finalitat.

Si tenim clar, doncs, que *adoptar* no el podem catalogar com a «verb d'acció voluntària» si ens atenim a l'exemple (16), ni tampoc com a «verb d'acció no voluntària» si ens atenim a l'exemple (15), *¿és escaient, aleshores, parlar de verbs d'acció voluntària?*

I aleshores, doncs, on rau el problema?

El problema, segons el nostre parer, rau en la interpretació que s'ha fet de la normativa sobre *per* i *per a* propugnada per Fabra. El criteri normatiu establert per ell, pel que fa a aquest punt de la sintaxi (referit als casos en què la clàusula d'infinitiu és alhora la causa i la finalitat de l'acció expressada pel verb principal), es limita a parlar d'això precisament: de mòbil i fi, de causa i finalitat. No hi afegeix pas criteris basats en verbs d'acció voluntària. Són els continuadors de la doctrina de Fabra els qui n'han parlat.

Ignorem si Fabra sabia o no que parlar en aquests termes (parlar d'uns «verbs d'acció voluntària») podia conduir a situacions d'impossible classificació. Sigui com sigui, ell s'està de parlar-ne. I quan diem «de parlar-ne» ens referim a parlar textualment de «verbs d'acció voluntària». Perquè bé és veritat que en la conversa filològica, núm. 325 es va referir al concepte de «acció voluntària». Vegem-ne el fragment:

Algú ens ha preguntat, aleshores, quin és aquest *per a* defectuós que, segons nosaltres, cal reemplaçar per la preposició simple *per*. És el *per a* que molts usen davant un verb en infinitiu que depèn d'un altre verb que expressa una acció voluntària, cas en què els escriptors antics empraven sistemàticament *per*. Fabra (1923): *Conversa filològica* núm. 325

Fixem-nos que Fabra parla de «verb que expressa una acció voluntària» (el subratllat, aquí i en el text, és nostre) i no pas d'una plausible categoria de verbs (la dels d'acció voluntària). L'assumpció d'una hipotètica categoria de verbs d'acció voluntària no té, doncs, fonament, ni fabrià, ni pragmàtic, com també ha estat demostrat per Mila Segarra²⁹, i no és adient per a verbs com *adoptar* i altres (*exhibir, canviar, bellugar-se, moure's*, etc. fins i tot *servir*, que tradicionalment ha estat exclòs del grup dels «verbs d'acció voluntària» —exemple: *ell serveix provisions diàriament i ho fa per guanyar-se la vida*, és a dir, *les serveix per guanyar-se la vida*—).

Pompeu Fabra (dibuix de Toni Donada)

No neguem que pugui ser útil parlar en termes de «verbs d'acció voluntària» si considerem els verbs que sembla que expressen una acció voluntària en una majoria de contextos (*menjar, anar-se'n, obrir, tancar-se, jugar*), però sempre cal que el subjecte de l'acció tingui el paper d'«agent», que sigui responsable de l'acció. I fins en aquests casos podem trobar exemples escadussers de no voluntarietat, casos en què el caràcter «agent» hi és absent o atenuat. Ex: *Per a aclarir la situació creada, aquest factor juga un paper molt important*; *Per haver-se despistat, el peó se li ha menjat el cavall*; *El cràter del volcà s'ha tancat per haver millorat els moviments sísmics*; on els subjectes no tenen necessàriament el paper de «agent».

La conversa 325 que hem comentat és l'únic escrit de Fabra on es parla de «expressar una acció voluntària». No apareix en cap altra de les seves «Converses» i sabem que no apareix en cap de les seves gramàtiques. De l'acció voluntària no en fa qüestió normativa. Podem, doncs, concloure així: **Fabra no parla de verbs d'acció voluntària, ans de verbs que poden expressar una acció voluntària.**

Aquesta petita distinció és d'importància cabdal per a entendre per què s'ha mal interpretat Fabra.

6.2.2. Quan un verb pot expressar una acció voluntària?

Que el verb principal de la frase expressi la característica d'una acció voluntària, en una frase que inclou una subordinada d'infinitiu, pot ajudar a determinar i a saber si som davant un cas de confluència de finalitat i mòbil en aquesta subordinada. Perquè, d'acord amb Fabra, si estem en un cas d'absència de mòbil, haurem d'escriure,

28. En l'apartat anterior «Anàlisi de la confluència de finalitat i mòbil».

29. SEGARRA, Mila (1985): *La reforma lingüística catalana*, tesi doctoral (UAB), § 5.5.2.2, citat en l'apartat 4.3 de Solà (1987).

prescriptivament, *per a*; si estem en un cas d'absència de finalitat o de destinació, aleshores hi haurem de posar *per*. Però si hi ha confluència causal i final, aleshores, en cas de voler remarcar-ne la finalitat, farem servir *per a*, i en cas de voler remarcar-ne el mòbil, *per*. I si no ens plantejem cap de les dues alternatives, o bé no sabem què fer, podem escriure *per*, tot atenent la recomanació o preferència primigènia de Fabra (Gramàtica 1918), que és la mateixa recomanació que Fabra demanava i fins reclamava en la conversa suara comentada, la 325.

Podem concloure, de moment, exposant la següent conclusió:

Acció voluntària en context 'prep. + inf' = Confluència de causa i finalitat

Aquesta conclusió és vàlida per als casos en què la subordinada d'infinitiu sigui complement d'un verb personal (verb principal).

A la vista del que hem considerat, una condició necessària per a afirmar que hi ha acció voluntària és que el subjecte del verb que expressa aquest tret sigui una entitat que es fa responsable de l'acció verbal, és a dir, que en sigui «agent» (exemples: *El Govern de la Generalitat consultarà els partits de l'oposició per establir el pressupost d'enguany*, S = agent, *Per a viure, en Josep necessita dormir més de vuit hores*, S = pacient, ja que la «necessitat» li ve donada, no és fruit d'una seva decisió, voluntat o determinació).

Són interessants les proves (de caire semàntic) que Joan Solà exposa per a detectar quan un verb expressa una acció voluntària (Solà, 1987, § 4.2, p. 139). Reproduïm les observacions d'aquest autor, que estableix que «(l)'existència d'una acció (voluntària) es comprova, a causa de les seves característiques, amb proves com ara les següents»:

1) Comproveu si el verb admet l'imperatiu o bé algun context equivalent («no se t'ocorri...», «¿podries...?», «¿et sabria greu...?», «si us plau», «obligar a ...», etc.):

- a) Vés-te'n, calla, menja.
No se t'ocorri obrir la porta.
Porta'm el saler, si et plau.
Et sabria greu de sortir més tard?
L'han obligat a esquiar.
- b) *Tingues trenta anys, *creix més de pressa³⁰.
*Que no se li ocorri de sortir abans d'hora [al tren].
*Fes el favor de necessitar el cotxe, de rebre més cartes.
*L'han obligat a marejar-se, a caure, a rrelliscar, a ser beneït, a estar cansat, a tremolar, etc.

2) Comproveu si admet ser modificat per certs adverbis o locucions modals (I) (*expressament, deliberadament, amb compte, apassionadament, metòdicament*, etc.), finals (II) i instrumentals (III):

- a) I. En Pere es moca amb compte.
Callen deliberadament.
II. Van baixar (els he parlat, es va suïcidar...) amb la finalitat de neguitejar la família.
III. Vaig obrir la porta amb un perpal.
- b) I. Els bessons van créixer *deliberadament
La llet s'agreja *expressament
Cal molta paciència *amb molt de compte
Sóc l'alcalde *sense contemplacions
M'agrada el mató *metòdicament
- II. La roba s'ha eixugat
Hi ha esquerdes al sostre *amb la intenció
En Pere es va morir, va d'amoïnar la
relliscar, sembla més alt la família i els amics
que no és, etc.
- III. *El sostre s'ha esquerdat amb unes tisoires.

3) Comproveu si funciona amb el pro-verb *fer-ho*, expressió que s'avé amb accions voluntàries, però no amb altres tipus de predicats:

- a) —Obre la porta, si et plau. —Ara ho faré. // El millor que pots fer és anar-te'n, quedar-te solter, mirar amb atenció, escoltar, etc.
- b) Aquí la llet s'agreja {I això passa cada estiu / *I ho fa cada estiu}.
- *El millor que pots fer és marejar-te, rrelliscar, ser sant, veure-hi poc de l'ull esquerre, tenir vint anys, etc. (Però: «El millor que et pot passar és...», o bé: «El millor que pots fer és procurar marejar-te», etc.)

Adoneu-vos com el verb *sortir* apareix expressant acció voluntària (prova 1, a) i també expressant acció no voluntària (prova 1, b).

Si una de les dificultats de la tria *per / per a* rau en el fet de no saber distingir els casos de confluència causal i final dels altres casos, disposem ara d'unes proves que ens hi ajuden de totes totes, gràcies a l'estudi de Joan Solà. Però un altre mètode per a distingir-ho és a través del que hem explicat en l'apartat «Anàlisi de la confluència de finalitat i mòbil» (apartat 6.2)³¹. Però encara tenim un tercer mètode:

Per a distingir una oració que conté una subordinada d'infinitiu amb valor simple causal d'una altra en què en

30. L'asterisc assenyala agramaticalitat (semàntica, en aquests casos).

31. Quan la clàusula és substituïble per una paràfrasi en mode indicatiu (causal) o en mode subjuntiu (final).

la subordinada hi ha confluència de causa i finalitat alhora existeix un procediment explicat en un curs de llengua (Beltran, Panisello, 2002) que ajuda a fer aquesta distinció:

Si presentem les idees que contenen tots dos tipus de causa sota una estructura illativa, és a dir, que expressi un fet i la conseqüència que se'n deriva, ens n'adonarem fàcilment³².

És a dir, que ens adonarem de si es tracta d'un tipus simple causal o no. Posem uns exemples, i al darrere de cadascun d'ells reescriu la frase en forma illativa:

(c) *Et suspendran per no estudiar*

No estudies i, com a conseqüència d'això, et suspendran

(c) *T'han multat per córrer massa*

Corres massa i, com a conseqüència d'això, t'han multat

(f) *Callo per no atabalar-lo*

No vull atabalar-lo i, com a conseqüència d'això, callo

(f) *S'ajeu per descansar*

Vol descansar i, com a conseqüència d'això, s'ajeu

Aquests autors ens fan adonar que les dues primeres, «les dues oracions creades com a equivalents de les que expressen causa...» (c), «... constitueixen oracions enunciatives, és a dir que “expressen un fet real”» i que per aquesta raó van en mode indicatiu. I que les altres dues, «les equivalents a les que expressen causa i finalitat» (f), constitueixen «oracions desideratives», que tenen la característica de manifestar desig i que per això van en infinitiu, precedit del verb *voler* conjugat.

També ens fan adonar que el procediment no funciona quan tenim el cas d'infinitius de destinació, cosa que, com diuen Beltran i Panisello, «ens permet fer una altra distinció».

És el cas dels exemples següents:

(d)³³ *La impressora serveix per a imprimir*

(d) *El llevat és útil per a produir pa*

Per més que ho intentem, no podem posar aquestes frases sota una estructura illativa.

6.2.3. Ambigüitat en la dependència

Analitzem el següent exemple, força actual:

(17) *Per ser de Movistar, té més avantatges per canviar de mòbil*³⁴.

La frase consta d'una predicació verbal principal amb el subjecte (vostè) implícit: *té més avantatges* precedida i seguida per una subordinada d'infinitiu. Canviant cada una d'elles mitjançant la construcció equivalent amb la conjunció *perquè* posarem al descobert el caràcter causal i final de cadascuna:

Perquè vostè és de Movistar, té més avantatges perquè vostè pugui canviar de mòbil. La primera és causal (verb en indicatiu), i la darrera és final (verb en subjuntiu). La pregunta que ens interessa fer és: el verb principal expressa una acció voluntària? Si la resposta fos afirmativa, aleshores la segona subordinada d'infinitiu seria causal i final (i, d'acord amb la praxi fabriana, hi podríem posar *per*). De fet, la resposta és negativa, perquè el subjecte (vostè) no és «agent». Per què?

Perquè de cap manera no participa en la determinació (en la intenció o en la decisió) de *tenir més avantatges*. Es tracta d'un fet que li han ofert, que li ve donat. Si féssim les proves de què parla Solà (1987) veuríem que tampoc no expressa una acció voluntària (1, *«no se li ocorri de tenir més avantatges», *«faci el favor de tenir més avantatges»; 2, *«deliberadament té més avantatges», *«apassionadament té més avantatges», i 3, *«té més avantatges i ho fa tot sovint»; en canvi, podem dir: «el que passa és que [vostè] té més avantatges»). En un esquema temporal podríem posar:

1	ser de Movistar	(C)
2	tenir més avantatges	(P)
3	canviar de mòbil	(F)

Un cop determinada la tipologia causal i final de cadascuna de les subordinades, fem l'assignació: en el causal hi va *per*, i en el final (no causal) hi va *per a*. En aquest esquema cal puntualitzar, però, un parell de coses. Primer, el temps de (C) es perllonga i de fet inclou també el temps de (P) i el de (F). Segon, hem interpretat la frase donant per fet que la finalitat de «tenir més avantatges» és «canviar de mòbil». És a dir:

verb =	<i>té</i>
complement directe =	<i>més avantatges</i>
compl. circ. de finalitat =	<i>per a canviar de mòbil</i>

Però la frase admet una altra possible interpretació:

verb =	<i>té</i>
complement directe (CD) =	<i>més avantatges</i>
compl. especificatiu del CD =	<i>per a canviar de mòbil</i>

És a dir, res no ens impedeix dir i considerar l'expressió *per a canviar de mòbil* un complement nominal. Veiem,

32. (Beltran, Panisello 2002, p. 680).

33. (d) = destinació.

34. Extret d'un anunci d'una empresa de telefonia mòbil (2012). D'acord amb la normativa clàssica de Fabra, el segon *per* hauria de ser *per a*.

doncs, com es produeix una ambigüitat. La segona subordinada d'infinitiu pot ser considerada complement verbal, però també pot ser considerada complement del nom *avantatges*, és a dir, complement que determina de quin tipus d'avantatges es tracta. Com si la idea que volgués transmetre fos que *d'avantatges per a canviar el mòbil, vostè en té més* pel fet de *ser de Movistar*. I potser aquesta és la interpretació més rigorosa. En molts casos, però, no queda clar si una subordinada d'infinitiu depèn d'un sintagma nominal o bé depèn del verb. Aquesta ambigüitat no afecta, en aquest cas concret, la decisió de posar *per* o *per a*. Perquè si es tracta d'un complement especificatiu del nom «avantatges» hi correspon posar *per a*. I si es tracta d'un complement final no causal també hi correspon de posar-hi *per a*. Ara bé, si retornem a l'exemple que hem posat al començament d'aquest estudi veurem com es produeix una ambigüitat que afecta la decisió sobre la preposició que cal posar-hi.

(18) *L'avi pren pastilles per (a) dormir*

Tant pel caràcter «agent» del subjecte com pel resultat de les proves de Solà, el verb *prendre*, en aquest context, expressa una acció voluntària. L'entitat representada pel subjecte, *l'avi*, controla l'acció verbal; és qui pren la decisió de dur a terme l'acció verbal, és el responsable de l'acció de *prendre les pastilles*. A més, les preguntes sobre causa i finalitat ens condueixen, respectivament, a les respostes: *perquè vol dormir, perquè pugui dormir*. Hi ha clarament confluència causal i final si la interpretació que fem és que la subordinada d'infinitiu és un complement final (i causal), és a dir, pressuposem que és un sintagma que depèn del verb *pren*. Però, a més, aquesta oració d'infinitiu, tenim l'opció de veure-la com a complement especificador de *pastilles* i aleshores la considerarem un sintagma que depèn del nom *pastilles*. En aquesta segona interpretació el sentit s'acosta més a la idea de destinació (*pastilles per a dormir* = pastilles destinades a permetre el son). Hi ha dues interpretacions possibles. Per tant, hi ha ambigüitat.

Aquest tipus d'ambigüitat és característica de l'estructura 'verb + CD + *per* (a) + infinitiu'. Així ho detectà Coromines (1971, § 33, § 45) i ho corroborà Solà (1987, § 3). L'ambigüitat d'aquesta estructura ja és més punyent perquè afecta l'alternança preposicional. Vegem les nostres dues opcions esquematitzades:

- a) dependència del nom (CD), aleshores triem *per a*.
- b) dependència del verb, aleshores triem *per* o bé *per / per a*.

Si interpretem que la subordinada d'infinitiu és dependent del substantiu (CD), aleshores la preposició és *per a* (sentit prevalent de destinació). Si ho interpretem com a dependent del verb caldrà posar *per* si interpretem Fabra en sentit restrictiu. Però si

ho interpretem d'acord amb el pensament de Fabra dels darrers temps (Fabra, 1946, 2008), un cop establert el doble caràcter causal i final de la subordinada, tenim l'opció de posar l'alternativa que vulguem remarcar: *per* (remarcant el caràcter causal), *per a* (remarcant el caràcter final). Ara bé, **el sentit comú ens diu que sembla aconsellable, per a aquest cas, la tria de la preposició composta, per a**, perquè és la que esdevé resultant de considerar alhora els esquemes a) i b) que acabem de comentar³⁵.

En la segona part d'aquest article, en el pròxim número de LLENGUA NACIONAL, continuem la nostra anàlisi: mirem de donar resposta a la pregunta «Fabra, va incomplir la seva pròpia norma preposicional?», esbossem com queda afectada la característica d'expressió voluntària en les perífrasis verbals, mirem també d'entendre quines entitats fan de subjecte amb paper semàntic d'agent i ens endinsem en els casos en què la clàusula d'infinitiu és regida pel verb no infinitiu adoptant la funció sintàctica de complement preposicional d'objecte. I, finalment, fem unes consideracions arran de la proposta Coromines-Solà, la realitat dialectal, la llengua històrica i la idoneïtat d'una normativa semànticament congruent i integradora de tots els dialectes. ♦

35. Aquesta és l'opció que prenen en l'obra BADIA (1997, p. 371)

* Aquest article és una adaptació per a LLENGUA NACIONAL del «Treball de Fi de Carrera» (del mateix autor) dels estudis de Filologia catalana per la Universitat Oberta de Catalunya.

(La bibliografia referenciada i consultada apareixerà en la segona part de l'article, en el pròxim número LN89.)